

ДРАНИЙ В.В., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.34

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЯКОГО ПЕРЕДБАЧЕНА СТ. 258-5 КК УКРАЇНИ

Визначено групи цінностей, які можуть виступати предметом фінансування тероризму, та деталізовано перелік об'єктів, які до них належать.

Ключові слова: фінансування тероризму, предмет фінансування тероризму, засоби, кошти, майно, майнові права.

Определяются группы ценностей, которые могут быть предметом финансирования терроризма, и детализирован перечень объектов, которые к ним относятся.

Ключевые слова: финансирование терроризма, предмет финансирования терроризма, средства, деньги, имущество, имущественные права.

We identified a group of values that may be the subject of terrorism financing, and detailed list of objects that apply to them.

Keywords: financing of terrorism, the subject of terrorism financing, means, money, property, property rights.

Однією з ознак складу злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України, є його предмет. І хоча предмет безпосередньо не визначений у диспозиції статті, його встановлення відіграє значну роль при вирішенні питання щодо визначення міри покарання за вчинений злочин.

Дослідженню особливостей предмета злочину приділяли увагу багато учених, а саме М. Беляєв, Л. Белогриц-Котляревський, В. Глистин, М. Загородников, А. Кистяковський, М. Коржанський, С. Кравцов, В. Кудрявцев, Ю. Ляпунов, Б. Никифоров, В. Тацій, Є. Фролов та ін. Питання предмета фінансування тероризму досліджувало окремі науковці, серед яких Ю. Баулін, А. Беніцький, В. Борисов, С. Гавриш, А. Данилевський, В. Комісарова, В. Молокоєдов, Л. Новікова та інші. Але в роботах зазначених вчених недостатньо розкрито особливості предмета злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України.

Метою статті є визначити характерні ознаки предмета фінансування тероризму.

На сьогодні відсутня єдність у формулюванні поняття предмета злочину та визначенні його місця у складі злочину. Наприклад, предмет злочину – це речі, у зв'язку з якими вчиняється злочин, однак, на відміну від об'єкта, їм не завдається шкода [1; 2]; елемент суспільних відносин [3]; речі матеріального світу, впливаючи на які, суб'єкт завдає шкоди об'єкту злочину [4] та інші. Отже, предметом злочину є певні цінності, на які не здійснюється посягання, але у зв'язку з якими вчиняється злочин.

Предмет фінансування тероризму доцільно визначати у двох напрямках: по-перше, виходячи з диспозиції ст. 258-5 КК України, а по-друге – спираючись на міжнародний досвід. Слід зазначити, що у ст. 258-5 КК України не визначено предмета фінансування тероризму, але в диспозиції йдеться про «дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення ...». Про які цінності матеріального або нематеріального характеру йдеться в даній нормі, можна тільки здогадуватись. Зрозуміло одне – забезпечувати у фінансовому або матеріальному розумінні будь-яку діяльність можна за допомогою цінностей або прав на них. З цим погоджуються також і ті науковці, які працюють над зазначеною проблематикою. Наприклад, на думку В. Комісарова предметом фінансування терористичної діяльності можуть бути гроші або активи будь-якого роду, рухомі чи нерухомі, незалежно від способу їх придбання, а також юридичні документи або акти у будь-якій формі, в тому числі електронній чи цифровій, які підтверджують право на такі активи або участь у них, включаючи банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселя, акредитиви та ін. [5]. А. Беніцький зазначає, що предметом фінансування терористичної групи (організації) можуть бути грошові кошти в національній чи іноземній валюті, а також цінні папери (акції, облігації, чеки тощо) [6].

Враховуючи те, що дана норма була прийнята з метою імплементації в національне законодавство міжнародних стандартів боротьби із відмиванням доходів, одержаних злочинним

шляхом, та фінансуванням тероризму [7] для з'ясування питання щодо предмета фінансування тероризму необхідно звернутися саме до міжнародних нормативно-правових актів.

У Міжнародній конвенції щодо фінансування тероризму використовується термін «засоби», під яким розуміються активи будь-якого роду, матеріальні або виражені у правах, рухомі чи нерухомі, незалежно від способу їх придбання, а також юридичні документи або акти у будь-якій формі, в тому числі в електронній або цифровій, які засвідчують право на такі активи або участь у них, включаючи банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселі, акредитиви, але не обмежуючись ними. Щодо майна, яке використовується при фінансуванні тероризму, йдеться також у ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму – майно будь-якого виду, незалежно від того, матеріальне воно чи виражене в правах, рухоме чи нерухоме, та правові документи або документи, які підтверджують право на таке майно або частку в ньому.

Таким чином, міжнародно-правові акти у сфері протидії фінансуванню тероризму єдині у визначенні предмета даного злочину та дають його розширене тлумачення, розуміючи під ним майно будь-якого роду. Отже, відповідно до міжнародного законодавства предметом фінансування тероризму є:

26. активи: матеріальні або виражені у правах; рухомі або нерухомі;

27. документи, які засвідчують право на ці активи: банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, цінні папери та ін.

Крім того, при визначенні предмета фінансування тероризму необхідно звернутися до національного законодавства щодо боротьби з цим явищем. У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» під фінансуванням тероризму розуміється «надання чи збір активів будь-якого роду...». Водночас в цьому ж нормативно-правовому акті роз'яснено, що належить до активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму: кошти, майно, майнові і немайнові права, що повністю або частково, прямо чи опосередковано належать або перебувають під контролем осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та активи, які отримані або походять від таких коштів, майна, майнових і немайнових прав, а також інші активи зазначених осіб. Отже, предмет фінансування тероризму в міжнародному та національному законодавстві дещо по-різному визначені, але по суті – співпадають.

Поняття «кошти» визначається як у словниках, так й у нормативно-правових актах. Так, універсальний бізнес-словник під коштами визначає акумульовані в наявній і безготівковій формах гроші держави, підприємств, населення й інші засоби, які легко перетворюються у гроші, що мають високий рівень ліквідності. У юридичному словнику під коштами розуміється особливий товар, що виконує роль загального еквівалента, у якому виражається вартість усіх інших товарів, який виконує функцію міри вартості, засобів обігу, платежу, накопичення та збереження доходів [8].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» кошти – гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент.

У п. 1.4 Інструкції „Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”, затвердженій Постановою Правління Національного банку України № 22 від 21.01.2004 р., кошти визначаються як «грошова одиниця України, яка виконує функцію засобу платежу та обліковується на рахунках у банках» [9]. Слід підкреслити, що і в інших нормативних актах використовується практично однакове визначення грошових коштів як національної та іноземної валюти [10]. Таким чином, з урахуванням викладених положень, поняттям «кошти» фактично охоплюються:

а) національна валюта України – грошові знаки у вигляді випущених Національним банком України грошових знаків (банкнот) та розмінної металевої монети, що перебуває в обігу та є законним платіжним засобом на території України;

б) іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, металевої монети, що є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави [11].

З огляду на те, що найголовнішою ознакою грошей є можливість бути платіжним засобом, до предмета фінансування тероризму можна віднести і ті грошові знаки України або іно-

земної держави, які вилучені або вилучаються з обігу, але підлягають обміну на ті грошові знаки, які знаходяться в обігу на момент вчинення злочину. Крім того, слід зазначити, що це можуть бути, наприклад, не тільки «чисті гроші» (отримані в результаті легальної діяльності комерційних організацій, благодійних фондів тощо), але також «брудні гроші» (отримані в результаті вчинення злочинів: привласнення майна, незаконного збуту наркотичних засобів або зброї і т.д.). Зазначені грошові кошти терористам необхідні для придбання зброї, вибухових речовин, транспортних засобів, підроблених документів, оплати праці різних інструкторів, а також самих виконавців терористичних актів тощо.

Інша категорія, яка належить до предмета фінансування тероризму, є майно. Ця дефініція також знайшла своє відображення як у словниках, так і в чинному законодавстві. Майно – це предмет суспільно-корисної праці, що має мінову вартість і грошове вираження – ціну. Відповідно до словника, до майна належать: 1) матеріальні цінності, речі, що знаходяться у володінні юридичних і фізичних осіб (рухоме, перемішуване майно і нерухоме у вигляді землі і прикріплених до неї об'єктів); 2) майнові права й обов'язки юридичних і фізичних осіб, наприклад успадковане майно, майно, що знаходиться на балансі підприємства [12]. Водночас серед науковців існує думка, що коли для надання допомоги терористичним об'єднанням використовується рухоме або нерухоме майно, діяння суб'єкта підпадають під ознаки матеріального сприяння (забезпечення) [6]. Але, на нашу думку, ця позиція є дещо хибною.

У ст. 66 Господарського кодексу України визначено поняття «майно підприємства» – це матеріальні цінності які становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства. Перелік виробничих і невиробничих фондів відображений у ст. 145 Податкового кодексу України «Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів». До них належать будівлі, споруди, транспортні засоби, електронно-обчислювальні машини, мікрофони і рації, права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, авторське право та суміжні з ним права, право на ведення діяльності тощо. Щодо інших цінностей, які належать до майна, то їх перелік можна визначити виходячи зі статей форми фінансової звітності № 1 «Баланс», а саме: грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, товари, готова продукція тощо.

Термін «майно» зустрічається не тільки в господарському законодавстві, а також і в окремих статтях Особливої частини КК України, наприклад, у ст. 209, 185-198, 388. Щодо зазначених статей, то зміст терміна «майно» визначений у постанові Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності» від 25.12.92 р., під майном розуміються: житлові будинки, квартири, предмети домашнього господарства, продуктивна й робоча худоба, засоби виробництва, виготовлена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого характеру [13]. Отже, змістовно поняття «майно» співпадає як у господарському законодавстві, так і у роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України.

До предмета фінансування тероризму можна також віднести й цінні папери (як фінансові інвестиції). Цінним папером, відповідно до ст. 3 Закону України від 23.02.2006 «Про цінні папери та фондовий ринок», є документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам. Відповідно до цього ж Закону до цінних паперів належать акції, облігації, іпотечні сертифікати, іпотечні облігації, сертифікати фондів операцій з нерухомістю, інвестиційні сертифікати, казначейські зобов'язання України.

Предмет фінансування тероризму може бути також у вигляді майнових прав, однак у ній відсутнє єдине визначення змісту цього поняття. Так, дехто з науковців пропонує розглядати майнові права як права на речі або сукупність речей під таким кутом зору, що майнові права оформлюють та закріплюють належність речей суб'єктам [14]. Інші вчені стверджують, що майнові права мають зобов'язальну природу. Такі особливості полягають у самій природі суб'єктивного майнового права, яким у всіх випадках протистоїть відповідний майновий обов'я-

зок іншої сторони правовідносин [15]. Але для того, щоб з'ясувати дійсний зміст цього поняття, необхідно звернутись до чинного законодавства. Відповідно до ст. 3 Закону «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» майнові права розуміються як окремі від майна та речей об'єкти оцінки і визначаються як будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги. А відповідно до п. 1.4 Положення «Про валютний контроль», що затверджене постановою Національного банку України від 08.02.2000 р. № 49, майнові права – права вимоги особи за зобов'язаннями, за якими вона є кредитором.

Якщо розглядати немайнові права як предмет фінансування тероризму, то, на наш погляд, вони не можуть ним бути тому, що до немайнових прав юридичних осіб, відповідно до ст. 94 Цивільного кодексу України, належать «право на недоторканність ділової репутації особи, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати». А до немайнового права фізичних осіб належать суб'єктивне цивільне право, яке за своїм змістом є тісно та нерозривно пов'язане із особою-носієм, не має економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямоване на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересу), об'єктом якого є особисте немайнове благо [16]. Таким чином, можна стверджувати, що ці права не можуть бути використані для фінансового або матеріального забезпечення терористичної діяльності.

Отже, до предмета фінансування тероризму належать:

- а) кошти (національна або іноземна валюта);
- б) майно (в тому числі цінні папери);
- в) майнові права.

Але, враховуючи те, що необхідною умовою міжнародного співробітництва у боротьбі з фінансуванням тероризму є однотайність та єдність понять як у міжнародних документах, так і в національному законодавстві держав, які співробітничать, необхідно привести національне законодавство у відповідність до вимог міжнародних нормативно-правових актів. Така необхідність, насамперед, пов'язана з тим, що відхилення від міжнародних стандартів у визначенні змісту «засобів», збирання або надання яких визнається фінансуванням тероризму, може стати підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Тому вважаємо за необхідне повністю імплементувати визначення «засобів», яке використовується у Міжнародній конвенції, до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» при визначенні поняття «активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму».

Список використаної літератури

1. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления. – М., 1957.
2. Брайнин Я.М. Некоторые вопросы учения о составе преступления в советском уголовном праве // Юрид. сб. Киев. ун-та. – 1964. – № 4. – С. 58-59.
3. Коржанский М.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. – М., 1980.
4. Загородников Н.И. Понятие объекта преступления в советском уголовном праве // Труды ВЮА. – Вып. 13. – 1945. – С. 44-50.
5. Российское уголовное право: В 2-х т. / Под ред. проф. А.И. Рарога. – М., 2004. – Т. 2: Особенная часть.
6. Беницкий А.С. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: Моногр. / Беницкий А.С., Розовский Б.Г., Якимов О.Ю. – Луганск, 2008.
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» // www.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33147.
8. Юридичний словник / За ред. Б.М. Бабія, Ф.Г. Бурчака, В.М. Корецького, В.В. Цветкова. – 2-е вид., перероб. і доповн. – К., 1983.
9. Постанова Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України від 05.04.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Чаричанський О.О. Підстави кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за Кримінальним кодексом України: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2004.
12. Лозовский Л.Ш. Универсальный бизнес-словарь / Лозовский Л. Ш., Райзберг Б.А., Ратновский А.А. – М., 1997.
13. Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1995. – № 1. – С. 112-113.
14. Порошков В. Специфика имущественных прав // Российская юстиция. – 2000. – № 5. – С. 15.
15. Рыбаков В. Обязательственное имущество как объект гражданского оборота // Гражданское право. – 2008. – № 2. – С. 40-42.
16. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: Дис. ... д-ра юрид. наук. – К., 2007.

Надійшла до редакції 06.04.2012

ЛАРИНА О.В., здобувач
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.3/7

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ГРАБЕЖУ

Розглянуто основні питання визначення об'єктивної сторони грабежу. З'ясовано зміст суспільно небезпечного діяння, наслідків та способу вчинення грабежу.

Ключеві слова: об'єктивна сторона, суспільно небезпечне діяння, наслідки, спосіб.

Рассматриваются основные вопросы определения объективной стороны грабежа. Анализируется содержание общественно опасного деяния, последствий и способа совершения грабежа.

Ключевые слова: объективная сторона, общественно опасные действия, последствия, способ.

The basic questions of definition of the objective side of robbery have been considered. It has been considered the composition of socially dangerous act, the consequences and method of robbery.

Keywords: objective side, publicly-dangerous actions, consequences, method.

Важливим значенням для кваліфікації злочинів є правильне визначення його об'єктивних ознак, а саме об'єктивної сторони. Вирішенню питання з'ясування змісту суспільно небезпечного діяння, наслідків та способу вчинення грабежу у вітчизняній літературі приділено замало уваги. Це призводить до різного тлумачення об'єктивних ознак грабежу, помилок у кваліфікації злочинних дій та не сприяє ефективній протидії цьому злочинному явищу.

Отже, у цій статті зроблено спробу дослідити ознаки об'єктивної сторони грабежу, визначити та з'ясувати зміст суспільно небезпечного діяння, суспільно небезпечних наслідків та способу вчинення грабежу.

Над дискусійними питаннями щодо змісту об'єктивної сторони злочину працювали такі науковці: М.І. Бажанов, В.В. Сташис, Б.С. Нікіфоров, Н.І. Загородніков, В.Я. Тацій, Н.В. Дурманов, В.К. Глістін, А.Л. Дудников, Г.А. Матусовський та ін. Дослідженням об'єктивної сторони злочинів проти власності займалися Д.П. Альошин, В.П. Ємельянов, А.П. Дячкин, О.О. Горішний, М.Й. Коржанський, В.Г. Кундеус, В.М. Куц, П.С. Матишевський та ін.

Метою цієї статі є спроба на основі існуючих наукових підходів у теорії кримінального права визначити об'єктивні ознаки грабежу.

Відповідно до ч. 1 ст. 186 Кримінального кодексу України (далі – КК) грабіж – це відкрите викрадення майна. Отже, з об'єктивної сторони вчинення грабежу можливе у формі відкритого викрадення чужого майна, де суспільно небезпечним діянням слід вважати викрадення.

Поняття та ознаки викрадення чужого майна як діяння грабежу законодавець не розкриває. У науці кримінального права поняття «викрадення» було ґрунтовно досліджено В.Г. Кундеусом, який вважає дослідник, викрадення майна як видова категорія «викрадення» виражається в умис-

